

Toelichting Engagement in de Geesteswetenschappen

Inleiding

De Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT) heeft in het kader van zijn toenmalige, verkennende taak, een studie doen uitvoeren naar de geesteswetenschappelijke kennisvragen rond cultuurveranderingsprocessen, in gang gezet door digitalisering. Dit heeft hij gedaan vanuit de constatering dat er een maatschappelijke behoefte bestaat aan inzicht in aard en effecten van de invoering van informatie- en communicatietechnologie in de samenleving.

Hiertoe heeft de AWT een verkenningcommissie ingesteld onder voorzitterschap van de heer prof.dr. W. Bijker, Hoogleraar Technologie en Maatschappij aan de Universiteit Maastricht. Opdracht voor deze verkenning was te rapporteren over de bijdragen die de geesteswetenschappen kunnen leveren aan het begrip van cultuurveranderingsprocessen in het digitaliserende tijdperk. Omdat het de geesteswetenschappen zijn die de studie maken van de cultuur in de breedste zin van het woord¹, valt van deze wetenschappen te verwachten dat zij kritisch kunnen reflecteren op de doorwerking van ICT in onze moderne cultuur.

De verkenningcommissie heeft zijn visie en bevindingen neergelegd in het door Bijker en Peperkamp geschreven rapport *Geëngageerde geesteswetenschappen*². Naar aanleiding van deze verkenning heeft de AWT een gespreksronde gevoerd en een werkconferentie georganiseerd met geesteswetenschappers en hun bestuurders. Daarnaast is gesproken met een aantal mogelijke alliantiepartijen³.

De uitkomsten hiervan zijn voor de AWT aanleiding om aandacht te vragen voor engagement in de geesteswetenschappen. In het verkenningrapport wordt gepleit voor de verdere ontwikkeling van geëngageerde geesteswetenschappen, om het proces van digitalisering te analyseren, bekritisseren en begeleiden. De AWT ondersteunt dit pleidooi krachtig, en dit briefadvies is bedoeld dat engagement een impuls te geven.

1. Het proces van digitalisering heeft geesteswetenschappelijke analyses, inzichten en interventies nodig

Het verkenningrapport 'Geëngageerde Geesteswetenschappen' heeft als hoofdstelling dat de geesteswetenschappen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het interpreteren en sturen van cultuurveranderingen in het digitale tijdperk. Aan de hand van vijf thema's - ethiek, identiteit, taal, kunst en kennis - wordt in de verkenning een breed scala aan ICT-gerelateerde veranderingsprocessen geschetst, die belangwekkende geesteswetenschap-

¹ Onder de geesteswetenschappen verstaat de AWT een divers geheel aan disciplines: taal- en cultuurstudies, archeologie en (kunst-)geschiedenis, filosofie, theologie, muziek-, theater-, film- en televisiewetenschappen en literatuur- en communicatiewetenschappen vallen er in ieder geval onder. De geesteswetenschappen bestuderen culturele producten, 'voortbrengselen van de menselijke geest'. Dit in tegenstelling tot de natuurlijke verschijnselen, die het object zijn van de natuur- en levenswetenschappen, of tot de mens en zijn gedragingen, onderwerp van de sociale wetenschappen.

² Bijker, W. en B. Peperkamp, *Geëngageerde geesteswetenschappen – Perspectieven op cultuurveranderingen in een digitaliserend tijdperk*, Den Haag/AWT(2002).

³ Zie de bijlage voor gesprekspartners cq deelnemers aan de werkconferentie.

pelijke vragen oproepen. Onderzoeksvragen op het terrein van ICT en cultuur zijn bijvoorbeeld:

- Hoe kunnen we de begrijpelijkheid, betrouwbaarheid en aantrekkelijkheid van digitale 'content' verbeteren – of hoe verwerken mensen informatie?
- Welke esthetische en ethische gevolgen hebben reproduceerbaarheid en manipuleerbaarheid van gedigitaliseerde cultuuruitingen, zoals muziek, afbeeldingen, film?
- Welke nieuwe interactieve en veranderlijke kunstvormen zullen er ontstaan op het internet – en wat betekent dat voor het kunstenaarschap?
- Welke nieuwe vormen van kennislegitimatie ontstaan er op het internet, waar de grenzen tussen verschillende kennisbronnen vervagen – met nieuwe manieren van verwijzen, selecteren, uitgeven, opslaan en het garanderen van kwaliteit?
- Kan het begrip *morele verplichting* nog wel een rol spelen in virtuele gemeenschappen, waarvan men lid is met een te manipuleren identiteit – dit in tegenstelling tot in sociale gemeenschappen?

Het moge duidelijk zijn dat zinvolle antwoorden op deze vragen niet louter vanuit een technisch of sociaal-wetenschappelijk perspectief gegeven kunnen worden. De geesteswetenschappelijke disciplines hebben specifieke expertise en vaardigheden waarmee zij *inzichten in* het proces van digitalisering kunnen leveren. Daarnaast kunnen zij *mee sturing geven* aan dat proces, bijvoorbeeld door het identificeren van kansen en nieuwe toepassingsmogelijkheden in het digitale domein. Maar ook door risico's te schetsen en bij te dragen aan het vermijden van valkuilen in digitaliseringprocessen.

Anders gesteld: de introductie van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën vergt kennis van communicatie, informatie, taal, geschiedenis en cultuur. Zowel om maatschappelijke fricties te voorkomen, als om kansen te benutten in voor Nederland belangrijke economische sectoren als de uitgeverij, multimedia- en ICT-bedrijven. Daarnaast heeft dit soort geesteswetenschappelijke kennis een belangrijke functie in het verbeteren van ICT-toepassingen ten behoeve van bestuurlijke en beleidsprocessen.

2. Engagement en obstakels daarvoor

Om goed op de kennisvragen die zijn verbonden aan digitalisering in te kunnen spelen en zo haar maatschappelijke rol te vergroten, dient de geesteswetenschappelijke gemeenschap meer betrokken te zijn op actuele vraagstellingen. Onder erkenning van reeds bestaande aanzetten in het veld, bepleit de AWT in navolging van het verkenningsrapport een versterkt engagement. Dit houdt naar zijn mening in ieder geval het volgende in:

- Interesse in concrete, maatschappelijke vraagstukken
- Het aangaan van allianties met externe partijen
- Praktijkgerichte vraagstellingen en methodieken van onderzoek

Engagement houdt dus een verandering van wetenschappelijke attitude in, hetgeen geen geringe opgave is. Niettemin is de AWT ervan overtuigd dat een dergelijke verandering in opstelling niet alleen maatschappelijk van belang is, maar ook wetenschappelijke kansen biedt. Met het hier bepleite engagement gaat een verdieping van vraagstelling gepaard, die tot nieuwe inzichten kan leiden. Eveneens brengt het een andere vorm van wetenschapsbeoefening teweeg, die wordt gevoed door contact met de praktijk.

Bovendien is engagement ook van belang voor het academisch onderwijs in de geesteswetenschappelijke disciplines; het versterkt de verbinding met het middelbaar onderwijs aan de instroomkant, en met relevante praktijkvelden aan de uitstroomkant. Die verbindingen zijn van belang voor de kwaliteit zowel van het middelbaar als van het

wetenschappelijk onderwijs. Zij voeden de belangstelling van jonge mensen voor studierichtingen in het verlengde van het profiel Taal en Cultuur, en scheppen toekomstperspectieven voor de afgestudeerden van deze richtingen.

De AWT is op de hoogte van het bestaan van een flink aantal geëngageerde onderzoeksgroepen door de verschillende geesteswetenschappelijke disciplines heen. Het gaat de Raad er om deze onderzoekers in hun werkwijze te ondersteunen en nieuwe initiatieven te stimuleren. Engagement is namelijk nog geenszins een vanzelfsprekendheid in dit veld en dat hangt samen met een aantal -vaak historisch gegroeide- gegevens:

- *Bekostigingsvoorwaarden* - De bekostigingssystematiek van OCenW⁴ is al relatief ongunstig voor de alfavakken. Maar binnen de instellingen en de geesteswetenschappelijke faculteiten wordt vernieuwing in het onderzoek vaak ook vertraagd door de eigen bekostigingsvoorwaarden. Nieuwe vakken (communicatiekunde, cultural studies) trekken veelal veel studenten, moeten daarom veel tijd investeren in het onderwijs en verwerven zich vervolgens moeizaam een positie in het onderzoek. Ook de disciplinaire structuur en het overwicht van de klassieke geesteswetenschappen binnen financiering en evaluatie van onderzoek, hebben veelal een conserverende werking.
- *Kleine letteren* - Daar komt de problematiek van de zogenaamde 'kleine letteren' bij - de vaak aan meerdere universiteiten gevestigde talenstudies, die zó weinig studenten trekken dat zij niet rendabel, noch met elan, aangeboden kunnen worden. Al lange tijd proberen de Letterenfaculteiten met enig succes via convenanten een aparte financiering te garanderen voor deze vakgebieden. Het strategisch debat over de toekomst van de Letteren wordt door deze discussie gedomineerd, en dat trekt de aandacht weg van benodigde vernieuwing in het onderzoek.
- *Vergrijzing* - Demografische aspecten spelen ook een rol; de vergrijzing onder de vaste staf maakt dat gevestigde belangen, en dus de traditionele beoefening van de geesteswetenschappen, een krachtige positie behouden. De vaak jongere, geëngageerde wetenschappers komen daardoor moeilijk aan bod. Zelfs de stimuleringsregelingen die zijn ingesteld ter 'verjonging' van de wetenschappelijke staf, kunnen een conserverende werking hebben, omdat zij worden 'toegekend' of 'uitgevoerd' door de gevestigde orde.
- *Cultuur* - In de geesteswetenschappen heerst een cultuur waarin de conservatieve krachten relatief sterk zijn. Dat houdt verband met het feit dat conservering een van de kerntaken is. Daarnaast valt te constateren dat geesteswetenschappers gemiddeld niet erg gericht zijn op het uitdragen van het maatschappelijke belang en betekenis van de geesteswetenschappen; zij stralen weinig vakvertrouwen uit.

Deze factoren maken dat er weinig ruimte ontstaat voor vernieuwers in het onderzoek, terwijl ruimte, oftewel flexibiliteit, een belangrijke voorwaarde is voor het hier bepleite geëngageerde onderzoek. Om het onderzoek te veranderen moet men flexibel kunnen zijn in vraagstelling, programmering, bemensing, het sluiten van allianties, en in het maken van fouten. De AWT wijst er daarom op dat het hier niet alleen om kwaliteit gaat, maar ook om de kwantiteit. Méér geesteswetenschappers dan voorheen dienen zich te buigen over de vraagstukken die opgeworpen worden door digitalisering.

Daarnaast gaat het, zoals gesteld, om het ontwikkelen van betrokkenheid bij vraagstukken uit de buitenwereld. De AWT doet daartoe hieronder een aantal aanbevelingen langs drie hoofdlijnen:

- *Het aangaan van allianties met externe partijen* – door de ontwikkeling van kennisintensieve netwerken of via duale leerwegen;

⁴ Denk bijv. aan verschillen in toekenning van gelden voor promoties tussen de α/γ disciplines ten opzichte van β -disciplines.

- *Het aanbrengen van vernieuwing in het onderzoek* – door het ondersteunen van experimenteerateliers, persoonsgebonden steun aan geëngageerde onderzoekers en het inbedden van vernieuwend onderzoek in bestaande structuren;
- *Het versterken van het vakvertrouwen* – aandacht voor het belang van de geesteswetenschappen scheppen, een intern en extern pr-offensief voeren, of door het benoemen van een ‘ambassadeur’.

3. Allianties met externe partijen

De maatschappelijke partijen buiten de geesteswetenschappen kunnen zich doorgaans wel voorstellen dat de geesteswetenschappen iets belangrijks te bieden hebben, maar men stapt niet zelf op geesteswetenschappers af. Het besef dat men kennis uit deze disciplines kan benutten ontbreekt vaak, laat staan dat men een concrete onderzoeksvraag formuleert. De behoefte is meestal niet urgent genoeg, of het voorstellingsvermogen ten aanzien van de mogelijke bijdrage van de geesteswetenschappen is niet groot genoeg. Bovendien, ook al onderkent men de lacunes in de eigen kennis, dan nog leidt dat in veel gevallen niet rechtstreeks tot een onderzoeksvraag.

De afstand tussen geesteswetenschappers en hun ‘publiek’ ofwel potentiële ‘clientèle’ is dus nogal groot. De buitenwacht stelt geen dringende, kapitaalkrachtige vraag, de wetenschap formuleert geen onweerstaanbaar aanbod. De AWT verbindt hieraan de conclusie dat de eerste stap richting vraaggericht, geëngageerd onderzoek doorgaans door geesteswetenschappers zelf gezet zal moeten worden. Het is dus zaak dat geesteswetenschappers, zelfbewust en vanuit eigen sterkten, aan de slag gaan met actuele vraagstukken rond digitalisering.

Dat kan de vorm krijgen van het zelf of in samenspraak formuleren van vraagstellingen. Het heeft immers weinig zin om te constateren dat het voor de andere partijen zo lastig is tot goede vraagarticulatie te komen. Voor het onderwerp digitalisering heeft de verkenningscommissie een uitgebreide aanzet gedaan om mogelijke vraagstellingen te formuleren. Uit de doorwrochtetheit van de studie blijkt hoeveel tijd en aandacht het vergt om maatschappelijke ontwikkelingen te vertalen in relevante geesteswetenschappelijke kennisvragen. Om tot vruchtbaar praktijkgericht onderzoek te komen, is het dus nodig om substantiële samenwerkingsverbanden met relevante partijen in het veld aan te gaan. Meer dan om het werven van contractonderzoek, gaat het wat de AWT betreft om strategische allianties, waarbinnen maatschappelijke vraagstukken gearticuleerd en geagendeerd kunnen worden.

Er zijn in potentie veel partijen om dergelijke allianties mee aan te gaan. Te denken valt aan:

- De digitaliserende ofwel ICT-sector:
 - Software en hardware bedrijven, applicatieontwikkelaars – datamining, games etc
 - Telecom-industrie, inclusief kabelbedrijven en netwerkbeheerders
- Toepassers en gebruikers van ICT, zoals:
 - Gemeenten en andere overheden die burgers interactief willen raadplegen
 - Banken en andere dienstverleners die hun dataverkeer willen beveiligen
 - Bedrijven die via Internet hun producten willen vermarkten en verkopen
 - Het onderwijs dat leerprocessen wil ondersteunen met ICT
 - Productiebedrijven die ICT willen inbouwen in hun producten (‘ambient intelligence’)
- Partijen in het ‘culturele veld’, waarvoor ICT steeds belangrijker wordt:
 - Bedrijven zoals multimediabedrijven, de pers, informatie- en communicatiedienstverleners of uitgeverijen
 - Musea, bibliotheken en culturele centra

- Overheidsorganisaties die verantwoordelijk zijn voor cultuur- en mediabeleid

Dat er zo veel mogelijke partijen zijn, kan zowel positief als negatief uitpakken. Positief omdat er vele aanknopingspunten en opties zijn, negatief omdat er geen herkenbaar en aanspreekbaar 'loket' is. De verhouding tussen geesteswetenschappen en partijen uit het veld van digitalisering is daardoor aanzienlijk complexer dan die tussen bijvoorbeeld chemici en de chemische industrie.

Voor het vergroten van de alliantievaardigheid en het uitbreiden en versterken van allianties met externe partijen, stelt de AWT een tweetal mechanismen voor:

Ontwikkel kennisintensieve netwerken

De wisselwerking tussen private en publieke partijen enerzijds, en de verschillende geesteswetenschappen anderzijds, moet op gang komen binnen dynamische kennisnetwerken. De kruisbestuiving tussen wetenschap en praktijk komt daarin het best tot bloei. Binnen dergelijke netwerken kunnen geesteswetenschappers dan ook, in samenspraak met de andere leden, relevante vraagstellingen ontwikkelen. Een voorbeeld waarin de vraagstelling met verschillende partijen is geformuleerd, is het voorstel 'De digitale productiestraat', een initiatief van NWO-GW, de Koninklijke Bibliotheek en IBM, dat de duurzame digitalisering van cultureel erfgoed beoogt.

Het wetenschapsbedrijf dient zo ingericht te worden, dat er gemakkelijk dynamische netwerken met externe partijen ontstaan – ook in de geesteswetenschappen. Dit is primair een organisatie-taak van de onderzoeksinstellingen zelf. De Minister van OCenW heeft hierin echter ook een verantwoordelijkheid; deze dient de instellingen aan te spreken op hun pogingen vernieuwing in het onderzoek teweeg te brengen. Te denken valt bijvoorbeeld aan brede allianties met externe partijen, maar ook aan concentratie en zwaartepuntvorming, nodig voor effectieve netwerkvorming. NWO kan dit ondersteunen met het organiseren van zogenaamde 'brokerage-events', of van 'sandpit-meetings', waarin in korte tijd intensief nieuwe onderzoeksonderwerpen worden uitgewerkt. Als potentiële klant van de geesteswetenschappen zouden overheidsorganisaties daaraan actief moeten participeren.

Ontwikkel duale leerwegen

Een geheel andere alliantiestrategie is het tot ontwikkeling brengen van duale leerwegen. Via de programmering van het onderwijs komt men in contact met verschillende praktijkvelden. Dat maakt bij academici de gevoeligheid voor actuele kennisvragen groter, en aan de kant van de beroepspraktijk kan dit contact de waardering vergroten voor de inbreng vanuit geesteswetenschappelijke expertise.

De AiO-opleiding kan bijvoorbeeld dual worden vormgegeven, zodat promovendi een deel van hun onderzoek bij een externe partij verrichten. Maar ook de Masters-fase biedt goede aanknopingspunten. Een aantal beroepsgerichte Masters-opleidingen in de geesteswetenschappelijke sfeer staat dan ook al in de steigers, zoals opleidingen tot editor/uitgever en in de journalistiek. Dit kan uitgebreid worden richting ICT, (multi-)media of musea. Binnen de universiteit bieden combinaties met meer sociaal-wetenschappelijke vakken als sociologie, politicologie of informatiewetenschappen verdere mogelijkheden voor allianties met spelers in het digitale veld.

Samenwerking met HBO-instellingen kan hieraan een belangrijke impuls geven. Deze hebben immers meer dan universiteiten ervaring met praktijkgericht onderwijs, postinitiële praktijkopleidingen en samenwerkingsvormen met het bedrijfsleven. In het domein van digitale kunst en cultuur kunnen de HBO-opleidingen profiteren van theoretische concepten uit het academisch onderzoek. Academici kunnen op hun beurt de praktijkkennis en beroepsgerichtheid van hogescholen gebruiken.

De universiteiten dienen het voortouw te nemen in de ontwikkeling van een aantal praktijkgerichte Masters-opleidingen in de geesteswetenschappen. In het strategisch overleg tussen de Minister en instelling zouden duale leerwegen voor deze vakgebieden een structureel aandachtspunt moeten zijn.

4. Vernieuwing in het onderzoek

Voor de ontwikkeling van geëngageerde geesteswetenschappen is in meerdere vakgebieden vernieuwing van het onderzoek nodig. Het gaat immers om innovatie in benaderingswijze en attitude, die consequenties heeft voor vraagstelling, methodologie en (multi-)disciplinaire werkwijze. De meest logische aangrijpingspunten voor vernieuwing zijn de onderzoekers-opleidingen in de onderzoeksscholen of het vestigen van aparte, nieuwe onderzoekskernen.

Maar ook NWO en KNAW moeten natuurlijk bijdragen aan de gewenste vernieuwing in de alfavakken. Wat dat betreft geeft een aantal van de nieuwe onderzoeksprogramma's van NWO - Geesteswetenschappen al goede aanzetten, omdat zij gericht zijn op maatschappelijke vraagstellingen en ruimte bieden aan inbreng vanuit de praktijk. De Raad roept NWO op om dergelijke impulsen tot vernieuwing ook in de toekomst te blijven geven.

Kernen van vernieuwing

Eén manier om ondersteuning te bieden aan vernieuwing is het tijdelijk apart organiseren van nieuwe onderzoeksgroepen rond een aantal toponderzoekers. De AWT denkt daarbij in dit geval aan zogenaamde experimenteerateliers; vrijplaatsen waar wetenschappers een tijd kunnen 'experimenteren' met nieuwe vraagstellingen, methoden en onderzoeksobjecten. Juist praktijkgebonden onderzoek, in verschillende vormen van samenwerking, kan in dergelijke ateliers tot ontwikkeling worden gebracht. Door een tijdelijke bescherming kunnen wetenschappers nieuwe onderzoeksvormen ontwikkelen, zonder dat zij worden beoordeeld volgens heersende normen, hoeven te concurreren met gevestigde belangen, of te bezwijken onder een hoge onderwijslast. Naast het in stand houden van bestaande structuren, dient er dus apart ruimte geboden te worden aan kernen van vernieuwend onderzoek.

De raad beveelt de universiteiten met geesteswetenschappelijke faculteiten aan om ruimte te creëren voor experimenteerateliers op dit gebied. De betreffende Colleges van Bestuur zouden de vorming van dergelijke ateliers moeten faciliteren en financieel ondersteunen.

Persoonsgebonden vernieuwing

Maar vernieuwing vergt meer dan alleen het oprichten van een aantal kernen, het moet ook vanuit een loopbaanperspectief aantrekkelijk zijn voor individuele onderzoekers om zich te wagen aan vernieuwing. Persoonlijke impulsen voor geëngageerde onderzoekers zijn dan nodig, waarbij valt te denken aan bestaande instrumenten als wetenschappelijke prijzen, de Vernieuwingsimpuls en 'dakpan-constructies' voor hoogleraarposten.

De raad beveelt aan bestaande, persoonsgerichte instrumenten in de geesteswetenschappen bij voorkeur in te zetten voor onderzoek waaruit engagement spreekt. Bij de evaluatie en het opnieuw instellen van persoonsgebonden instrumenten, dient expliciet rekening gehouden te worden met dit aspect.

Structurele inbedding

Wil er daadwerkelijk structurele vernieuwing in de geesteswetenschappen tot stand komen, dan moet nieuw onderzoek ook goed ingebed worden in gevestigde structuren en (beoordeling)processen. Een punt van aandacht daarbij is de status van dergelijk onderzoek, die sterk gekoppeld is aan het resultaat van de onderzoeksvisitaties. Het nieuwe visitatieprotocol biedt op zich ruimte aan 'maatschappelijke relevantie' en dus engagement. Onderzoeksgroepen worden geacht een missie te formuleren en andere groepen met vergelijkbare missies te benoemen, met wie zij door de visitatiecommissies vergeleken willen worden. Een belangrijk onderdeel van de missie van een onderzoeksgroep kan de ambitie zijn om een bijdrage te leveren aan maatschappelijke vragen, waaronder digitalisering-vraagstukken. Het gaat er kortom om dat de ruimte binnen de nieuwe, verbrede, kwaliteitscriteria voor onderzoeksvisitaties optimaal benut wordt.

Daarnaast kunnen met name onderzoeksscholen een broedplaats van vernieuwing zijn. Het is immers van belang onderzoekers bij elkaar te brengen, te inspireren en in beweging te brengen. Dat vereist academisch leiderschap en dat moet gekweekt worden. Het stimuleren van jonge onderzoekers, het formeren, sturen, begeleiden van onderzoeksgroepen, en het ondersteunen van contacten, articuleren van vraagstellingen, doen van praktijkonderzoek of fungeren in onderhandelingsituaties, vereist vaardigheden die onderzoekers in traditioneel verlopende academische carrièrepaden niet vanzelf opdoen. Er dienen derhalve, zeker ook in de geesteswetenschappen, opleidingstrajecten ontwikkeld te worden voor innovatief, academisch leiderschap.

Het inbedden van vernieuwend onderzoek in de bestaande structuren is vooraleerst een taak van de geesteswetenschappers en hun instituten zelf. Dit moet gestimuleerd worden door de universiteiten en hun (academische) organisaties zoals KNAW en VSNU. NWO kan hierbij tevens een goede rol vervullen, zowel als financier van vernieuwend onderzoek, maar ook door in gesprekken tussen gebiedsbestuur en faculteiten en onderzoeksscholen, innovatie in het onderzoek aan de orde te stellen. De Minister heeft dit natuurlijk ook tot taak, in de verantwoordingsgesprekken met de instellingen.

5. Versterk het vakvertrouwen

Het lijkt er soms op alsof de geesteswetenschappen hun betekenis en belang voor de samenleving onderschatten. In ieder geval wijzen pleidooien voor 'een hek om de kleine Letteren' of andere vormen van uitzondering voor de traditionele geesteswetenschappen op een weinig offensieve houding. Het besef dat de geesteswetenschappen belangrijke inzichten te bieden hebben en een aantal specifieke vaardigheden waarmee zij een bijdrage kunnen leveren aan de oplossing van huidige maatschappelijke vraagstukken, behoeft versterking. De geesteswetenschappelijke gemeenschap zou hiertoe een interne en externe strategie moeten ontwikkelen. Deze pr-strategie kan voortborduren op een aantal succesvolle initiatieven, waarin vanuit verschillende disciplines een bijdrage wordt geleverd aan culturele of maatschappelijke vraagstukken.

Het gaat verder om het ondersteunen van wetenschappers bij wetenschapsvoorlichting, het verwerven van opdrachten of het deelnemen aan onderzoeksconsortia. Een geconcentreerde media-aanpak maakt hiervan ook deel uit, zodat in de wetenschapskaternen geesteswetenschappelijke resultaten net zoveel aandacht krijgen als bijvoorbeeld biomedische of hoogtechnologische resultaten.

Daarnaast kan gedacht worden aan het instellen van een 'alfa-ambassadeur', die tot taak heeft bruggen te slaan tussen academische en maatschappelijke partijen en het maatschappelijk belang van het geesteswetenschappelijk perspectief naar voren te brengen. Het zou een aansprekende figuur moeten zijn, die de kunst verstaat reële vragen uit bedrijfsleven en overheid te vertalen in wetenschappelijk interessante en haalbare onderzoeksvragen. Deze vertegenwoordiger, met groot gezag in het geesteswetenschappelijke veld, wordt natuurlijk niet gehinderd door afkomst uit één discipline of universiteit. De ambassadeur belichaamt de ontbrekende loketfunctie voor beide soorten partijen⁵.

Het vergroten van het vakvertrouwen kan door de instellingen en van overheidswege op verschillende manieren ondersteund worden:

- *Een aantal succesvolle initiatieven bekrachtigen in een pr-offensief;*
- *Het benoemen van een 'ambassadeur' voor de geesteswetenschappen;*
- *Zorgen dat er in wetenschapscommunicatie, bijvoorbeeld door stichting Weten, meer aandacht komt voor geesteswetenschappen.*

⁵ Het Ministerie van EZ heeft onlangs een soortgelijke functie gecreëerd in verband met de Nederlandse bijdrage aan het JSF-project.

6. Tot slot – breder bereik dan digitalisering

De AWT onderschrijft de stelling uit het verkenningsrapport dat het proces van digitalisering een belangrijk onderwerp is voor de geesteswetenschappen. De Raad steunt met dit briefadvies het pleidooi voor 'geëngageerde geesteswetenschappen' om cultuurveranderingen, veroorzaakt door het proces van digitalisering, serieus aan te pakken.

Ter afsluiting merkt de Raad op dat de hier gedane aanbevelingen een breder bereik hebben dan alleen het terrein van digitalisering. Geesteswetenschappelijke theorievorming kan evenzeer van waarde zijn voor andere grootscheepse veranderingsprocessen zoals globalisering, multiculturalisering of de vorming van Europa. Dergelijke ontwikkelingen hebben, net als digitalisering, een brede, wetenschappelijk gefundeerde analyse en kritiek nodig. Daarnaast vergen zij toekomstgerichte inzichten in, en oplossingen voor, conceptuele en praktische problemen op het talige en culturele terrein. Hieraan kunnen en moeten de taalwetenschappen, kunst-, cultuur- en historische wetenschappen, filosofie en theologie eveneens een belangrijke bijdrage leveren. Het bredere bereik onderstreept naar het oordeel van de Raad nogmaals de urgentie van het ontwikkelen van engagement in de geesteswetenschappen.

Bijlage bij briefadvies Engagement in de Geesteswetenschappen

In het kader van het verkenningstraject Geëngageerde geesteswetenschappen heeft de verkenningscommissie een groot aantal gesprekken gevoerd met diverse partijen (zie het verkenningsrapport voor een lijst van de gesprekspartners). Naar aanleiding van het verschijnen heeft de AWT zelf een aantal mensen geconsulteerd ter bespreking van de te nemen acties. Dat is gebeurd in een aantal afzonderlijke gesprekken en tijdens een door de AWT georganiseerde werkconferentie:

Prof.dr. E. Aarts	–	Philips research
Mw. drs. J.A. van de Bandt–Stel	–	VNO-NCW
prof.dr. J.W. Bertens	–	Universiteit Utrecht
Prof.dr. A.M. Bevers	–	Erasmus Universiteit Rotterdam
Prof.dr. W. Bijker	–	Universiteit Maastricht
Prof.dr. W. Blockmans	–	NIAS
Mw.drs. A. Bos	–	Gebiedsbestuur Geesteswetenschappen NWO
Prof.dr. G.E. Booij	–	Vrije Universiteit
E.B. van Braam	–	Sector Kunstonderwijs HBO-raad
Dr. M.B.H. Everaert	–	Universiteit Utrecht
Mw. Prof.dr. O.C.M. Fischer	–	Universiteit van Amsterdam
Dr. P.W.J. de Graaf	–	VNO-NCW
Drs. B.F.T. Heilbron	–	<GX> creative online development
Dr. K. Hilberdink	–	Geesteswetenschappelijke raad KNAW
Dr. M.D. Jumelet	–	IBM Research
Mw. prof.dr. A.J.C. Hulk	–	Hoofdbestuur NWO
Drs. J. van Mastrigt	–	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
Dr. S.J. Noorda	–	CvB Universiteit van Amsterdam
Dr. B. Peperkamp	–	Universiteit Utrecht
Dr. J.B.A.M. Schilderman	–	Katholieke Universiteit Nijmegen
Prof.dr. J. Schot	–	Technische Universiteit Eindhoven
Prof.dr. ir. C.A. Vissers	–	Telematica Instituut
Prof. H.J.L. Vonhoff	–	Voorzitter commissie Toekomst van de Geesteswetenschappen
Prof.dr.ir. P.M. Dewilde	–	STW, Technische Universiteit Delft
Dr. P.F. Wouters	–	NIWI